

Трибуна молодих

УДК 82.3: 159.964.2

ББК 83.3 (4 Укр.)6

ЕЛЕМЕНТИ ПСИХОАНАЛІЗУ В ХУДОЖНЬОМУ МИСЛЕННІ ПРЕДСТАВНИКІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРОЗИ 20-х рр. ХХ ст.

С. Е. Ушневич

*Прикарпатський національний університету імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57; тел. +380(342)59-60-74*

У статті досліджено психоаналітичний дискурс у романістиці окремих представників інтелектуальної прози 20-х рр. ХХ ст., з'ясовано шляхи реалізації авторського розуміння фрейдівської теорії позасвідомого, проаналізовано модерністсько-еротичну модель та оніричну домінанту в світі текстової реальності.

Ключові слова: *художнє мислення, психоаналіз, сублімація, лібідо.*

Система художнього мислення представників інтелектуальної прози 20-х років ХХ ст. представляє своєрідну психологізацію образів людини, адже фіксуючи найтонші душевні порухи героя, вони не лише відображають структуру свідомості особистості, а використовують психологізм як спосіб розкриття їх внутрішнього світу. Соціальний аспект перестає бути пріоритетним об'єктом філософії, культури, науки, літератури, тепер увага концентрується на внутрішньому бутті особистості, а разом із тим, – на її несвідомих, підсвідомих інстинктах, нюансах почуттів, змінах настрою, інтимних переживаннях. Хоча проблеми людини нового типу порушувалися і в культивованому до цього часу реалістичному типі художнього мислення, лише на початку ХХ ст. набирає ваги не стільки психологія, скільки психопатологія і психоаналіз. Такі притаманні людській особистості сфери буття, як ірраціональне та трансцендентне, містичне та сакральне, по суті, перетворюються на один із центральних образів як художньої літератури, так і літературно-критичних праць. Відтак постійний творчий пошук у протиставленні свідомого/підсвідомого стає основним композиційним прийомом у творчості прозаїків. Балансування на межі внутрішнього/зовнішнього, реального/ірреального як драматичний процес усвідомлення власної сутності – основа художніх прийомів і засобів, спрямованих на розкриття концепції людини.

У романах В. Домонтовича, М. Івченка, М. Могилянського, В. Підмогильного, Є. Плужника домінують постають внутрішньо-інтелектуальні складові життя людини (образи думок, системи мислення), що, власне, і відображено у всіх елементах світоглядної моделі кожного твору, інтелектуально-розумові елементи переважають над емоційно-чуттєвими, а складні філософські проблеми розкриваються за допомогою багатозначної символіки, прийомів “потіку свідомості” тощо. Така своєрідна інтелектуалізація психологізму як структури свідомості особистості видозмінює художню концепцію героя у романі 1920-х р., а отже, формує новий характер, який постає через суб’єктивне відбиття у психіці людини складної філософської проблематики, з’ясування головних світоглядних питань. У процесі аналізу головних чоловічих образів досліджуваних романів можна спостерегти, що й Іполит Варецький (“Дівчина з ведмедиком”), і професор Комаха (“Доктор Серафікус”), і Степан Линник (“Без ґрунту” В. Домонтовича), хірург Калін (“Честь” М. Могилянського), Іван Семенович (“Недуга” Є. Плужника) у значній мірі наділені рисами, які вивчає З. Фройд. Внутрішній світ цих персонажів постає як постійне протиріччя між “Воно”, силою неусвідомлюваних бажань на рівні інстинктивних потягів та “Я” – свідомістю, що силкується привести ці бажання у відповідність до прийнятних суспільних норм. Із самого початку свого виникнення психоаналіз тісно пов’язувався з художньою, зокрема літературною, творчістю.

Основоположник цього вчення З. Фройд і його послідовники неодноразово у своїх дослідженнях вдавалися до розгляду цілого ряду проблем, що так чи інакше впливали з письменницьких текстів – епічних, ліричних або ж драматичних. Можна було б назвати чимало праць, присвячених питанню взаємозв’язку літератури й психоаналітичної теорії в історії українського літературознавства (тут і статті С. Балея, А. Халецького, В. Підмогильного, Я. Яреми на початку ХХ ст., і спеціальні студії С. Гаєвського, Е. Перліна, С. Павличко, В. Агеєвої, Т. Гундорової, Н. Зборовської, В. Зубань, М. Хороб та ін., написані наприкінці минулого та на початку нового століть). Поділяємо думку, що звернення до фрейдівської теорії в сучасній науці про художню літературу “може розв’язати найбільш заплутані питання психології творчого процесу, питання взаємозв’язку митця і його творіння, твору і дійсності; воно дозволяє встановити органічний погляд на сукупність творів письменника як на певну єдність [2, 227]”. Ведучи мову про психологізм у літературі початку ХХ ст., неможливо оминати увагою психоаналітичну теорію З. Фрейда, яка дуже часто позначалася на поетиці творів. Принципи фрейдівського вчення вважались універсальним ключем, який може розкрити складні й різноманітні проблеми людської культури.

Апологету психоаналітичної теорії здавалося, що він відшукав можливість розкриття сенсу (суті) творчих процесів, йдучи від особистісних переживань автора. “Несвідомі бажання та витіснені інстинкти через компроміс зі свідомими здійснюють вплив на думки та дії людини. Несвідоме – це та частина психічного життя, яка, прагнучи безпосеред-

ньо насолоди, не хоче пристосовуватися до реального світу. Там, де у психіці спостерігаються відхилення від дійсності, де фантазія може розправити свої крила, сферу символіки несвідомого можна вважати забезпеченою [12, 233]”. Своєрідне тлумачення ролі несвідомого у поетичній творчості запропонував К. Юнг – засновник аналітичної психології. У праці “Психология и поэтическое творчество” він зробив спробу вийти за межі проблеми індивідуального розвитку психіки. “Кожна творчо обдарована людина – це певне роздвоєння і синтез парадоксальних якостей. З одного боку, це щось людиноцентричне, з іншого – понадособистісний творчий процес [15, 116]”. Якщо Фройд визначав несвідоме як інфантильне, то Юнг вказав на архаїчні джерела несвідомого, заглибившись у ранні стадії історичного розвитку людства.

На особливу увагу заслуговує те, що художньо-світоглядна система В. Домонтовича містить закладені в ній архетипні уявлення, які піддаються свідомій обробці й постають у вигляді певних форм світосприйняття. Однак, в аспекті нашого дослідження первинним є психоаналітичний підхід у трактуванні світосприйняття й світорозуміння героїв. Це пов'язано головним чином із тим, що психологічна картина як реального, так і підсвідомого життя людини у текстах В. Домонтовича ускладнюється, стає все більш суперечливою. Зокрема, новий тип героя виступає центральною постаттю роману “Без ґрунту”, в якому автор порушує проблеми різноманітних психологічних станів Ростислава Михайловича крізь призму індивідуальної свободи особистості, світоглядних орієнтирів, обставин внутрішнього і зовнішнього світу, що формували його. На думку О. Шульган і С. Карпової, важливим у творі є “постійний діалог світів – світу дитинства і світу сучасного, – збудований за принципом контрастів, що дає змогу підкреслити зміни не тільки в сприйнятті одних і тих же речей, у вікових відчуттях героя, але й у природі самих об'єктів, реалій життя, що потрапляють у поле обсервації головного героя, переоплачуючись, як у тиглі, у душі, котра болісно й безрадісно усвідомлює новації, які увірвались з вихором революції і радянської влади у буття людини [14, 270]”. Болісні картини втрати малої батьківщини постійно варіюються у його свідомості, знаходячи реалізацію у внутрішньому мовленні: “Я не витриму. Я обертаюсь, спустошений, розчарований, в німому пригніченні. Я потребую співчуття... [5, 175]”. Внутрішні монологи в романі В. Домонтовича збудовані за принципом асоціативного щеплення, що підтверджує в манері письма прозаїка сильний інтелектуальний струмінь.

Поведінка та життєвий шлях героїв творчості В. Домонтовича, М. Могилянського, В. Підмогильного, Є. Плужника та багатьох інших прозаїків перших десятиліть ХХ ст. визначаються не стільки соціальними обставинами чи умовами життя, скільки ірраціональною сферою, незбагненними силами, прихованими від очей людини. Можливо, письменники, моделюючи своїх героїв, намагаються зазирнути у світ власного несвідомого, тому залежно від значенневої наповненості ситуації (у якій перебуває автор та його художні проєкції) психічний стан, поведінка й мотивація персонажів можуть змінюватися. Властиве для героїв блукання у

життєвих лабіринтах, пошуки себе на шляху до внутрішньої гармонії, нагадують блукання в лабіринтах власної психіки. Особливо це стосується хірурга Каліна з його індивідуальною теорією про “людей честі” (“Честь” М. Могилянського), Івана Семеновича, який довго перебуває в полоні паталогічної сексуальної пристрасті (“Недуга” Є. Плужника). Психологічна вкоріненість екзистенційного мислення виявляється, зокрема, в одвічному прагненні пояснити феномени оточуючого світу, досягнути світобудову. Адже жити у світі, про який нічого не знаєш, страшно й небезпечно, у такий спосіб персональні характеристики героїв і соціально-культурна ситуація в суспільстві спричиняються до актуалізації нової особистості.

Відомо, що найбільш узагальнений сюжет розвитку світової культури визначається в галузі психології протидією чоловічої і жіночої психіки, екстравертної та інтровертної, активної і пасивної, або ж, використовуючи термінологію К. Юнга, протистоянням батьківського й материнського архетипів на рівні колективного несвідомого. Метаморфози, які відбувалися зі свідомістю людини початку ХХ ст., пошуки нових цінностей і поведінкових моделей у приватній сфері сублімувалися у художній літературі в особливий дискурс – модерністсько-еротичний, властивий творам багатьох українських письменників. “Філософсько-еротичний дискурс початку ХХ ст. увиразнюється, наповнюючись фізіологічно-психологічним змістом розуміння любові з витісненням соціальності (концепція З. Фрейда), любові як вияву архетипу позасвідомого (вчення К. Юнга), закликом до “еротизації” особистості, що зводиться до нічим і ніким не стримуваної гри сексуальними захопленнями (ідеї Г. Маркузе) [8, 4]”. З огляду на це, авторське розуміння природи несвідомого почасти розкривається через змалювання перехідних психічних станів головних героїнь і дослідження їх з позицій фрейдівського психоаналізу: з урахуванням концепції позасвідомого як регулятора людської поведінки. З. Фрейд доводив, що “всі процеси психічного життя людини, по суті, позасвідомі, а свідомості, розумові відводиться доволі мала роль. Почуття, мислення, бажання, фантазію, уяву З. Фрейд пов’язує зі сферою позасвідомого [7, 63]”. Однак, герої-чоловіки у творах В. Домонтовича послідовно пригнічують у собі один із основних, за теорією психоаналізу, інстинктів – сексуальний (окрім Ростислава Михайловича з роману “Без ґрунту”). Жіночі персонажі, навпаки, в сексуальному житті трансформують внутрішні протиріччя, таким чином, переосмислюючи їх. Не нехтуючи принципами психоаналізу, автор вибудовує два типи дискурсу: запереченого біологізму і провокативної сексуальності. Іполит Варецький (“Дівчина з ведмедиком”) довгий час відкидає і намагається не помічати власних почуттів до своєї учениці, концентруючись на теоризуванні (розмірковуваннях) щодо провокативної вдачі дівчини-підлітка. Професор Василь Хрисанфович (“Доктор Серафікус”) довгі роки змагається з собою, старанно уникаючи спілкування з особами жіночої статі, і нарешті перемагає: “приборкує свої почуття, досягає стану “безстатевої” людини” (не випадковим є його прізвище Комаха). Люто бунтує проти будь-яких власних біологічних потреб художник Линник. Таким чи-

ном, у цих героїв неминучим є процес сублимації – переходу сексуальної енергії в іншу площину: до сфери наукової діяльності для Іполита Варецького, професора Комахи, у мистецьку працю – для Степана Линника. Утворюється своєрідне зачароване коло: енергія лібідо, не знайшовши реального втілення, набуває форми розумової діяльності. Ця діяльність відповідно поглинає весь час героїв, не залишаючи ані хвилини на особисте життя, в результаті чого Варецький потрапляє у ситуацію безвихідної самотності, Доктор Серафікус сягає стану “безстатевої” людини, Степан Линник віддає “ціле своє життя мистецтву” в буквальному розумінні цих слів (самогубство героя – це усвідомлення відчаю і самоти). Значно відвертішим є еротичний дискурс у прозі М. Івченка, В. Підмогильного, Є. Плужника. Чого лише вартує зв’язок Степана Радченка з Мусинькою (“Місто”) і нереалізована пристрасть Івана Семеновича до оперної співачки Завадської (“Недуга”), а в романі “Робітні сили” М. Івченко виводить назовні сильний статевий потяг, наділяючи ним жінку, що виглядало надто сміливо в літературі поч. ХХ ст. Його Тося не вміє і, зрештою, не хоче притлумлювати в собі сексуальний інстинкт: “Вона не може затамувати в собі того млосного лоскоту, що п’янить голову, й ненавидить своє тіло, напоєне нестримною силою землі [6, 781]”. Спеціально для неї письменник конструює відповідного героя, котрий може задовольнити її бажання. Доглядальник Горошко не може бути достойною парою для товаришки Долинної, але саме він зумів дати їй відчуття “розпачливої радості” і “притишеної ніжності”. М. Івченко показує різні типи кохання і рівні інтимного переживання, взірцевою є родина Сахновичів, сімейне життя яких все ще “наповнює їх солодкою свіжою бадьорістю і дозволяє якимсь струнам у горлі зрадливо тремтіти”. Однак дещо дивним видається союз раціоналізованого Савлутинського і ліричної Ориси, можливо, через це автор не інтимізує лінію їхніх взаємин, залишаючи читачам можливість для роздумів.

Модерністсько-еротичний дискурс інтелектуально-психологічної прози доводить, що новий тип героя значно складніший і багатогранніший, адже, “з одного боку, вони раціональні та логічні, з іншого – їхня поведінка межує з ірраціональністю, абсурдом, майже божевільям. Тому тінь забороненого, але докладно прочитаного З. Фрейда, падає на окремі ситуації цих романів. У них ніколи немає однозначних почуттів або оцінок. Це завжди любов (ненависть), це суперечлива інтрига, це аргумент, побудований за принципом: з одного боку... з другого боку... [10, 13]”. Отже, через мозаїку різних оцінних точок приходимо до висновку, що письменники конструюють тип нової жінки, в якій всі підсвідомі інстинкти і бажання виведені назовні. Поведінка та життєві цінності героїнь можуть потрактовуватися неоднозначно, але в кінцевому результаті саме ці жінки збуджують авторську і читацьку свідомість.

Вважаємо, що для аналізу інтелектуально-психологічних творів доречно застосувати й так званий екзистенційний психоаналіз. Це нова версія психоаналізу, яку започаткував швейцарський психолог Л. Бінсвангер. У його концепції важлива роль відводиться часовому аспектові, адже буття

людини можна розглядати як рух від минулого до сучасного та майбутнього. Але цей рух не є однолінійним, адже сучасне зберігає минуле, а в майбутнє входять компоненти як минулого, так і сучасного. Саме порушення співвідношення часових параметрів, на думку Л. Бінсвангера, і викликає невротичний стан. Людина важко переживає панування якогось із часових параметрів, наприклад “минулого”, коли її переслідують невідступні спогади. До такого неврозу доводить себе головний герой “Дівчини з ведмедиком”, який не може пережити від’їзду Зини. “Уся безнадійна безглуздість мого поведіння для мене ясна, як ні для кого. І це найгірше. Найприкріше божеволіти, зберігаючи ясну свідомість свого божевілля. Кожну ілюзію, отруєну свідомістю її ілюзорності. І разом з тим нема сили, нема волі скинути з себе потворні примари літньої душною кволою нудьги [4, 51]”. Схожий психічний розлад спостерігаємо у Степана Линника (“Без ґрунту”), який часто занурюється в історію (минуле), щоб віднайти особливе натхнення для своєї творчості. Несподіваний спогад з минулого (юнацька зустріч з “панянкою”) дає поштовх до хворобливої закоханості Івана Семеновича (“Недуга”). Підсвідомі інстинкти починають маніпулювати головним героєм, що призводить до дисгармонії, самотності, відчуження і, врешті-решт, до “недуги”. В контексті вищесказаного невідповідною є розповідь про власне дитинство лікаря Каліна (“Честь”), адже саме це допомагає зрозуміти особливості його світосприйняття, минуле (спогади про батька) залишає глибокий слід у його свідомості, знайшовши реалізацію у теорії про “людей невтомної праці “чесних з собою”, що згодом підштовхує героя до трагічного фіналу (закінчує життя самогубством).

Психоаналітична концепція Л. Бінсвангера досить близька до іншої модифікації психоаналізу – екзистенційного психоаналізу Ж.-П. Сартра. Його звернення до психоаналізу було зумовлене передусім інтересом до психічного життя людини, прагненням за допомогою психоаналізу опанувати глибинні шари психіки. Романи В. Домонтовича цікаві тим, що передбачають відкритість для різночитань. Тому екзистенційний психоаналіз, який критикує ідею панівного значення позасвідомого, намагаючись актуалізувати свідомість і розглядаючи психічний акт як “причетний до свідомості”, можна застосувати до аналізу постаті Серафікуса, поведінка якого підтверджує логіко-конструктивний тип авторського світосприйняття. Мотивація вчинків цього героя чітко структурована між сферами свідомого (наукова діяльність, обґрунтована боротьба з власним лібідом) та несвідомого (інстинктивний сексуальний потяг, природно-глибинне бажання мати дитину). Тому, на нашу думку, можливим є застосування різних методів та підходів у дослідженні та осмисленні персонажів, адже твори письменника – це тексти із відкритою інтерпретаційною перспективою. Як любовні романи, твори В. Домонтовича не є відверто провокативними, елемент інтимності досягається інтелектуальною напругою почуттів і ситуацій, а не зображенням оголеного тіла. Через це любов у них завжди незвершена, приречена цілком із філософського погляду: в ній немає нічого надійного, кохання не лише

нетривке, а руйнівне. Всяке почуття з екзистенційного погляду приречене на крах

Авторське розуміння природи несвідомого почасти розкривається через філософсько-естетичне бачення і трактування підсвідомих бажань, які трансформуються у снах. У психоаналітичній термінології таке явище носить назву “витіснення”. Психоаналітики розглядають зазначений захисний механізм як процес “вилучення” зі свідомості у підсвідомість думок і почуттів, які спричиняють страждання. У результаті витіснення люди не усвідомлюють своїх конфліктів, які викликають тривогу, а також не пам’ятають травматичних минулих подій. Звільнення від негативних переживань за допомогою цієї захисної стратегії не зникає безслідно. З. Фройд був переконаний, що витіснені думки та імпульси не втрачають своєї активності у несвідомому, тому, щоб запобігти їх проникненню у свідомість, потрібна постійна витрата психічної енергії - наукові пошуки Серафікуса, постійна зміна професійних орієнтирів для Вер (“Доктор Серафікус”), повна самовідданість роботі хірурга Каліна (“Честь”), професійна реалізація Івана Семеновича (“Недуга”). Відповідно до цього “безперервне прагнення витісненого продукту до відкритого виявлення може отримати короточасне задоволення у сновидіннях, жартах, обмовках та інших проявах того, що дослідник називав психопатологією буденного життя [3, 18]”.

Серйозно говорити про інтерпретацію сну, його значення як об’єкта та як інструменту пізнання почали з другої половини ХІХ ст. Як відомо, однією з найпопулярніших стала психологічна концепція сну та сновидінь З. Фрейда, який поєднав насправді дві різні точки зору на предмет сновидіння: воно – трансформоване підсвідоме бажання і водночас свого роду текст, що підлягає розшифруванню. Сновидіння в другому, певною мірою “гуманітарному” трактуванні віднесено не до реальності поза людиною, а до її психіки та свідомості. Не менш популярною стала теорія сновидінь М. Фуко, який розглядав сновидіння як первинний феномен. Він вважав, що сновидіння проявляє свободу людини в її найоригінальнішій формі. Суб’єктом сновидіння є саме цілісне сновидіння, яке не потребує зв’язку з реальністю поза людиною. Для З. Фрейда психіка розмовляє мовою сновидінь, для М. Фуко – “у сновидінні реалізуються символічні події нашого творчого Я, яке породжує світ свободи та існування [Цит. за: 11, 28]”.

У В. Домонтовича пояснення сну абсолютно індивідуальне. Незвичайно химерною є мрія головної героїні роману “Доктор Серафікус”. Модернізована, раціоналізована Вер Ельснер “ходить у кіно, щоб бачити потім сни”. У неї є цікавий задум – “описати не сам роман, перипетії кохання, а лише ті сни, що їх бачать закохані [5, 77]”. Цей пасаж та ще деякі інші письменник виконав у дусі “тлумачення снів” чи теорії сновидінь за К. Юнгом: “Сни повторюються. Вони лейтмотивні, й мотиви снів заступають зміни і подробиці любовних пригод [5, 77]”. У романі “Дівчина з ведмедиком” автор вживає термін “сублімація”, але в переносному значенні і з іронічним відтінком.

Що стосується Серафікуса-Комахи, то у нього ситуація значно складніша. “Бажання, сховані й притлумлені вдень, прокидаються вночі. У нічних снах вони набувають реальності, й людина пізнає нарешті те, що поза цим, може, назавжди лишилося б для неї невідомим і неуявленим. Коли б люди не бачили снів, може, вони ніколи не довідались би про те, що існує. Тільки у снах розкривається справжній сенс наших бажань [5, 35]”. З цього приводу зазначимо: З. Фройд висунув твердження, що сновидіння – передусім психічний феномен, який нагадує тимчасовий психоз (божевілля) з усіма його нісенітницями, маніями та ілюзіями (у сновидінні Я поступово відокремлюється від реальності зовнішнього світу і сповзає у внутрішній). Зокрема, він писав: “Бажання – це збудник сновидь, а задоволення тих бажань становить зміст сновиддя – ось у чому головна прикмета сновидь. Ще одна стала риса сновидь така: вони не просто виражають ту або ту думку, а виображують це бажання вже виконаним у формі галюцинаторного переживання [13, 123]”. Вочевидь, саме звідси й бере початок непереборне бажання Серафікуса стати батьком: “Тепер несподівано для нього прокинулось незнане досі бажання мати дитину. Сон розбурхав те, що досі було притлумлене, сховане в глибинах його істоти. Сон підказав *бажання*, перетворивши його уже на задалегідь завершене *переживання* [курсив наш. – С. У.] [5, 35]”. Ми зумисно повністю процитували цей пасаж, щоб продемонструвати, наскільки позиції В. Домонтовича перегукуються з положеннями засновника психоаналітичної теорії З. Фрейда.

У контексті вищесказаного вартісними є розмірковування М. Гірняк, яка вважає, що ““денне” існування персонажів В. Домонтовича продовжується у нічних сновидіннях, у яких ті чи інші суб’єкти довідуються про свої автентичні бажання (Серафікус). Однак сновидіння не просто виражає потаємні думки людини, а втілює їх у конкретно-чуттєві символічні образи (галюцинаційна маячня Варецького)” [1, 13]”. Слід відзначити, що оніричний компонент широко використовувався у прозі 20-тих років. Неспокійний сон “плутає думки” головного героя роману “Недуга” Є. Плужника, після пристрасної ночі з випадковою знайомою Іван Семенович прокидається з відчуттям ненависті до жінок, до світу і, зрештою, до себе. Глибоке інтимне переживання лежить в основі сновидінь філософа Карлюги (“Чорний Ангел” О. Слісаренка), якого переслідує образ “бородатого велетня, котрий обіймає Марту і пригортає до грудей”, несподіване сексуальне бажання до юної дівчини порушує внутрішню гармонію і психологічний стан немолодого вже чоловіка. “Чудернацькі і безглузді сні з розкритими очима [9, 134]” мучать лікаря Каліна напередодні складної операції, автор роману у звичній іронічно-саркастичній манері намагається переконати читачів, що ніякого “фройдизму” у цьому не має, однак, неспокійна ніч лише підтверджує внутрішнє передчуття героя. Отож онірична домінанта дає можливість письменникам поєднати реальну та ірреальну сфери і створити умови для діалогу між свідомістю та підсвідомістю людини.

Таким чином, психоаналітичний дискурс досить чітко, глибоко, оригінально й багатогранно виявив себе в романах В. Домонтовича та інших прозаїків 20-х рр. минулого століття, свідченням цього є використання

фрейдівської теорії несвідомого в інтелектуальній рефлексії художників слова, що відображає комплекс філософсько-естетичних ідей, реалізованих у творі. Письменників цікавить психологія, що дає можливість конструювати екстравагантні, ексцентричні типи героїв і відображає розуміння несвідомого як сфери повноцінного внутрішнього життя особистості.

Отже, активне використання основних постулатів екзистенціалізму та психоаналізу в інтелектуально-психологічній прозі зумовлене світоглядними парадигмами модерністської культури. В основі авторського хронотопу виявлено тенденцію до психологічного зображення різних шарів людської психіки через усвідомлення образу невротичного переживання; дискурс елементів теорії психоаналізу З. Фрейда; дискурс модернізму як систему естетичних і художніх норм.

Література

1. Гірняк М. Диверсифікація авторської свідомості в інтелектуальній прозі В. Домонтовича : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.06 “Українська література” / М.Гірняк. – К., 2006. – 19 с.
2. Григорьев И. Психоанализ как метод исследования художественной литературы / И.Григорьев // Зигмунд Фрейд, психоанализ и русская мысль. – М., 1994. – С. 221-236.
3. Гуменюк О. Проблематика “Я” у психоаналітичній теорії Зигмунда Фрейда / О.Гуменюк. – Тернопіль : Економічна думка, 2003. – 34 с.
4. Домонтович В. Дівчина з ведмедиком. Болотяна Лукроза / В.Домонтович. – К. : Критика, 2000. – 416 с.
5. Домонтович В. Доктор Серафікус. Без ґрунту / В.Домонтович. – К. : Критика, 1999. – 381 с.
6. Івченко М.Є. Робітні сили : новели, оповідання, повісті, роман / М.Є.Івченко. – К. : Дніпро, 1990. – 823 с.
7. Левчук Л. Психоаналіз : історія, теорія, мистецтвознавча практика / Л.Левчук. – К. : Либідь, 2002. – 255 с.
8. Михайлова А.А. Ерос як естетична та поетологічна проблема української прози 20 – 30-х років: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.01 “Українська література” / А.А.Михайлова. – Дніпропетровськ, 2004. – 20 с.
9. Могилянський М. Честь / М. Могилянський // Вітчизна. – 1990. – № 1. – С. 92-147.
10. Павличко С. Роман як інтелектуальна провокація / С.Павличко // Домонтович В. Доктор Серафікус. Без ґрунту. – К.: Критика, 1999. – С. 3-16.
11. Розин В. Природа сновидений и переживания произведений искусства: опыт гуманитарного и социально-психологического объяснения / В.Розин // Сон – семиотическое окно: Материалы XXVI Выпперовских чтений / Под. ред. И.Е. Даниловой. – Милан : Фонд Мадзотта, 1994. – С. 26-29.
12. Роменець В. Психологія творчості / В.Роменець. – К. : Либідь, 2001. – 286 с.

13. Фройд З. Вступ до психоаналізу / З.Фройд / Пер. з нім. П. Тарашук. – К. : Основи, 1998. – 709 с.
14. Шультган О., Карпова С. Майстерність психологічного аналізу в романі В. Домонтовича “Без ґрунту” / О.Шультган, С.Карпова // Наукові записки Кіровоградського педагогічного університету : Філологічні науки (літературознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – Вип. 64. – ч. 2. – С. 264-271.
15. Юнг К. Психология и поэтическое творчество / К.Юнг // Самосознание европейской культуры XX века. Мыслители и писатели в современном обществе. – М. : Политиздат, 1991. – С. 105-120.

ELEMENTS OF PSYCHOANALYSIS IN ARTISTIC THINKING OF THE REPRESENTATIVES OF INTELLECTUAL PROSE OF TWENTIES OF XX CENTURY

S.E. Ushnevych

*Precarpathian Vasyl Stefanyk National University, Ivano-Frankivsk,
st.Shevchenko, 57; Tel. +380(342)59-60-74*

Psychoanalytical discourse in the Romance philology of separate representatives of intellectual prose of twenties of XX century is researched in the article; ways of realization of author's understanding of theory of Froid of unconscious were cleared up; modernist –erotic model and oneiric dominant in the world of text reality were analyzed.

Key words: *artistic thinking, psychoanalysis, sublimation, libido.*